

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

YOĞURTÇU, G. (2019). Yaşlılık Olgusu ve Yaşlılığın Medyada Temsili: Türkiye, Rusya ve Kırgızistan Gazeteleri Örneği. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23 (3) , 1049-1066.

Yaşlılık Olgusu ve Yaşlılığın Medyada Temsili: Türkiye, Rusya ve Kırgızistan Gazeteleri Örneği ^(*)

Gökçe YOĞURTÇU ^(**)

Öz: Dünyadaki demografik yaşlanma süreci, yaşlıların toplumsal konumunu ve yaşlılık algısını önemli ölçüde değiştirmiştir. Yaşlılık olgusunun toplumsal bağlamda algılanış biçimi (yaşla ilgili kültürel normlar, değerler ve rol beklentileri), yaşlı insanların karşılaştıkları sorunlar açısından da belirleyicidir. Her şeyden önce toplumdaki yaygın stereotipler, yaşlıların kendilerine dair tutumlarını etkilemektedir. Yaşlılığa yüklenen anlamlar, yaşlı insanların yaşam boyunca edindikleri kültürel sermayelerini kullanabilmelerine ve toplumsal uyumuna engel olabilmektedir. Özellikle yaşlılara yönelik olumsuz tutumlar, 'yaşlı ayrımcılığı' (ageism) ile sonuçlanmaktadır. Bu bağlamda, medyanın olumlu tutum oluşturma süreçlerinde etkili olması ve bu yönde farkındalık yaratması beklenmektedir. Bu çalışmada, Türkiye, Rusya ve Kırgızistan gazetelerinde yaşlılara yönelik haberlerin sunumu irdelenmiştir. Yaşlılığın gazetelerde nasıl yer aldığını değerlendirmek amacıyla tirajı en yüksek gazetelerin, 1 Ekim "Dünya Yaşlılar Günü"nü içeren; 24 Eylül – 08 Ekim 2018 tarihleri arasındaki haberleri taranmış, yaşlılara yönelik haberlerin içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda, üç ülkenin yaşlılık algısına yönelik bulguları tartışılmakta ve yaşlı haklarının iyileştirilmesi bağlamında öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demografik yaşlanma, Yaşlı ayrımcılığı, Medyada yaşlılık, Dünya Yaşlılar Günü.

The Case of Elderly and the Representation of Old Age in Media: Examples of Turkish, Russian and Kyrgyz Newspapers

Abstract: The demographic aging process in the world has significantly changed the social position of the elderly and the perception of elderly. The perception of the concept of elderly in the social context (cultural norms, values and role expectations related to age) is also decisive in terms of the problems faced by older people. First of all, the common stereotypes in the society also affect the attitudes of the elderly towards themselves. The meanings attributed to old age can interfere with the ability of elderly to use their cultural capital earned throughout their lives and their social cohesion. In particular, negative attitudes towards the elderly result in ageism. In this context, media is expected to be effective in positive attitude formation processes and to raise awareness in this regard. In this study, presentation of the news regarding elderly in Turkey, Russia and Kyrgyzstan newspapers are examined. In order to evaluate how the elderly takes place in newspapers, the news from the wide-circulated internet newspapers between 24 September - 08 October 2018 which include October 1st, International Day of Older Persons, were screened, and content analysis of the news about elderly was made. As a result, the findings about the perception of elderly in three countries are discussed and suggestions are made in the context of improving the rights of

^{*)} Bu çalışma, 14-16 Aralık 2018 tarihleri arasında Uluslararası Türk-Rus Dünyası Araştırmaları Kongresinde (Ankara) sözlü bildiri olarak sunulmuş ve sadece özeti basılı olarak yayınlanmıştır.

^{***)} Dr.Öğr.Üyesi Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü (e-posta: gokceyogurtcu@yahoo.com) ORCID ID. orcid.org/ 0000-0002-2404-3908

the elderly.

Keywords: *Demographic aging, Discrimination of Elderly, Old age in media, International Day of Older Persons.*

Makale Geliş Tarihi: 03.04.2019

Makale Kabul Tarihi: 21.10.2019

I. Giriş

Dünya genelinde demografik yaşlanma görülmektedir. Sanayileşme, tıp ve teknoloji alanındaki gelişmeler, çalışma ve hayat koşullarının görece iyileşmesi ve göç dalgaları gibi nedenlerle ortaya çıkan bu süreç, yaşlılığın sosyo-politik, ekonomik ve psikolojik boyutlarını tartışmaya açmıştır.

Dünya nüfusunun yaşlanması, 19. yüzyılda sanayileşen ülkelerde kendini göstermeye başlamıştır. 21. yüzyılda ekonomisi gelişen ülkelerle birlikte, gelişmekte olan ülkelerin de yaşlanmaya devam edeceği öngörülmektedir. Bu öngörüler iki demografik olgunun uzun vadeli sonuçlarına dayanmaktadır: Doğum oranlarının düşmesine bağlı olarak çocuk sayısının azalması ve yaşlılıkta erken ölümlerin azalması sonucu ortalama yaşam süresinin uzaması (Ponomareva, 2013:58-59).

Bu demografik göstergelerin bir bütün olarak toplum üzerinde olduğu kadar yaşlı insanlar üzerinde de önemli etkileri vardır (Sapojnikova, 2007:6). Nüfusun yaşlanması, öncelikle yaşlıların ekonomik ve sosyal olarak iyi bir yaşam sürmelerini tartışmaya açmaktadır. Bu bağlamda; emeklilik sistemlerinin finansal uygulanabilirliği, sağlık bakım maliyetlerinin karşılanması ve sosyal gelişim sürecinde aktif katılımcılar olarak yaşlıların potansiyelinin kullanılmasıyla ilgili sorunlar ve çözüm arayışları da artış göstermektedir (Şabunova & Barsukov, 2015:77).

Yaşlanmaya ilişkin bu sorunlar, sanayi toplumuna geçiş ve kentsel yaşamın yaygınlaşması sürecinde ailenin işlevinin değişmesi ile de yakından ilgilidir (Murakami, 2016). Geleneksel toplumlarda yaşlıların ihtiyaçlarının büyük kısmı aile tarafından karşılanmaktaydı. Geniş aile aynı zamanda sosyal devlet, sağlık sistemi ve yaşlılık bakımı anlamına geliyordu. Sanayileşmeyle birlikte geniş aile yapısı dönüşüme uğramıştır. Beraberinde birey algısı da değişmiş; çocuklar ve yaşlılar da birey olarak görülmeye başlamıştır. Bireyin özgürleşmesinin bu bağlamda ağır sonuçları olmuştur; aile ve topluluk bağları zayıfladığında, yabancılaşma ve tedirginlik hissi de artmıştır. Birbirine yabancılaşmış topluluk üyeleri, sosyal hizmetlere ve devlet himayesine daha bağımlı hale gelmeye başlamıştır. Böylelikle sanayi devrimi sonrası ailenin dönüşümü ve bireyselleşmeyle birlikte, sosyal hizmet alanları (barınma, sağlık, sosyal haklar, koruma vb.) güçlenmeye başlamıştır. Sonuç olarak geleneksel toplumlarda geniş aile ve topluluk tarafından karşılanan fiziksel ve duygusal ihtiyaçların çoğu (geçim, barınma, sağlık bakımı, yalnızlık vb.) günümüzde devletin ve piyasanın sosyal hizmet kuruluşlarına terk edilmiştir (Ceylan, 2015:62-64; Bektaş, 2017:12-14).

Değişen bu sosyal yapı, yaşlı insanların karşılaştığı kimi özgül zorluk ve sorunların kişisel olduğu kadar toplumsal boyutlara sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu

sürecin doğasını, dinamiklerini ve sonuçlarını tüm boyutlarıyla değerlendirmek disiplinler arası bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Bu bağlamda yaşlanma olgusunu anlamaya yönelik toplumsal, siyasal ve ekonomik boyutlar kadar, medyanın temsil gücü ve haberleştirme pratikleri de önem kazanmaktadır. Medya, sosyal sorunların algılanmasında ve tutumların oluşmasında en yaygın kaynaklardan biri olduğu gibi yaşlıların benlik saygısını, toplumsal etkileşim düzeyini ve kamusal alanda bir özne veya nesne olarak konumunu etkileyen en önemli yapılardan biridir. Medya tarafından oluşturulan yaşlı kuşak imajı, toplumun yaşlılığı algılaması için olumsuz bir model oluşturmaktadır (Yıldırım Becerikli, 2013:8). Özellikle stereotipler aracılığıyla belirli bir sosyal grubun temsilcisinin imajını modellemek, bu yönde bir toplumsal bilinç inşa etmektedir (Yurtaykina, 2012:116). Kitle iletişim araçlarının bu etki gücü, yaşlılarla ilgili haberlerin sunumunda medyaya bazı sorumluluklar yüklemektedir. Bu çalışmada da, dünya nüfusunun yaşlanmasına ilişkin genel kuramsal tartışmalardan hareketle, farklı sosyolojik ve demografik göstergelere sahip ülkeler olan Türkiye, Rusya ve Kırgızistan gazetelerinde yaşlılarla ilgili haberlerin nasıl sunulduğu ve yaşlılığın nasıl temsil edildiği analiz edilmektedir.

II. Literatür İncelemesi

A. Yaşlanma ve Yaşlılık Olgusu

Yaşlılık, kişinin yaşam gücünün aşamalı olarak zayıfladığı bir dönemdir. Hayatın bu döneminde bireyler, biyolojik, psikolojik, toplumsal ve ekonomik sonuçları olan bir dizi değişim yaşarlar. Biyolojik olarak bu değişim, vücudun çeşitli fizyolojik işlevlerinin azalması ile ifade edilir. Biyolojik yaşlılık, insan ontogenezinin doğal son aşaması olarak kabul edilir ve gerontoloji bilimi tarafından incelenir. Gerontolojideki yaygın tanıma göre, bu süreç organların işleyişindeki çeşitli bozukluk ve hataların birikmesi ile ilerler (Moleviç, 2001:61). Bu bağlamda yaşlılık, yaşamın birkaç kısa dönemine (yaşlı, çok yaşlı, uzun ömürlü) ayrılır (Fokin, 2015:594). Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) sınıflandırmasına göre, bu ayırım doğrultusunda insanlar ortalama 44 yaşına kadar genç, 45-59 yaş arasında orta yaş, 60-74 yaş arasında yaşlı, 75-89 yaş arasında çok yaşlı ve 90 yaş üzeri uzun ömürlü olarak kabul edilmektedir (Gavrilyuk, 2015:552).

Bu ayrımların yanı sıra yaşlı grupları tanımlamak için “üçüncü yaş” ve “dördüncü yaş” terimleri de kullanılmaktadır. İngiliz tarihçi Peter Laslett (1991), bu kavramları; sosyo-ekonomik kalkınma ve yaşam süresindeki artış nedeniyle emeklilik yaşına gelmiş insanların uzun yıllar sağlıklı ve sosyal açıdan aktif bir yaşam sürdürebilmelerinin mümkün olduğunu vurgulamak için önermiştir. Laslett'e göre, geleneksel anlamda yaşlılık, bazı hastalıkların ve fizik engellerin eşlik ettiği “dördüncü yaşta” ortaya çıkmaktadır. Normal koşullarda, “üçüncü yaştan” “dördüncü yaşa” geçişin sınırları ise ortalama 75 yaş sonrasıdır (Beltsova, 2014:140).

Yaş gruplarını belirlemeye çalışan bu ve benzeri ayrımlar, yaş çizgisi üzerinde kronobiyolojik bir uzlaşma olduğu anlamına gelmemelidir. Kişinin yaşlılık dönemini sadece biyolojik göstergeler ile ya da genç-yaşlı dikotomisi üzerinden açıklamak yeterli değildir (Arun, 2017:1-3). Günümüzde nüfus araştırmacıları, yaşlanmanın yaşla doğrusal

olmayan pek çok değişkenle ilişkili olduğunu ortaya koymakta, dolayısıyla biyolojik yaşlılığın öncül olmadığına dikkat çekmektedirler.

Nüfus araştırmacılarının dikkat çektiği göstergelerden biri, yaşa bağlı ayrımların ve yaşlılık algısının ülkeden ülkeye farklılık göstermesidir. Bu durum, emeklilik yaşı, yaşam süresi, yaşlıların kamusal hayata katılımının teşvik edilmesi ve bunun için ihtiyaç duyulan sosyal kurumların varlığı gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. “Aktif yaşlanma”, “aktif ömür” ve “gecikmeli yaşlanma” kavramları da ülkelerin yaşlı nüfusuna özgü algıları ve sosyal politikaları bağlamında ortaya çıkmıştır (Beltsova, 2014:140). Sözgelimi nüfusun yaşlandığı bazı ülkelerde geç yaşlanma durumuna cevaben, emeklilik hakkı kazananların çalışmaya devam edebilmeleri için emeklilik yaşı sınırı kaldırılmıştır (Grigoreva, 2018:7). İşe devam etmek ve toplumun çizdiği “sosyal yaşlılık” sınırını geçmemek, bireylere birikim ve deneyimlerini aktif bir şekilde gerçekleştirme olanağı tanımaktadır. Bu olanaklar, yaşlılar ve toplum açısından önemlidir. Çünkü emeklilik çağı bazı olumsuz sonuçlar getirme eğilimindedir; emeklilik statüsüne geçiş, bireyin yaşamını ve benlik algısını yeni toplumsal rollerle ilişkilendirdiği birçok değişimle iç içedir. Sözgelimi yaşlılar, emekli olarak işgücünden çıktıkları süreçte, yaşamlarının önceki dönemlerine göre daha yalnız ve yoksuldurlar. (Giddens, 2012:218; Dericioğulları Ergun, 2017:24; Ak ve Közleme, 2017:199-200)

Yaşlılığın tüm bu yönleri, biyolojik, ruhsal ve toplumsal boyutlarını bir arada değerlendirmeyi gerektirmektedir. Doğal yaşlanma sürecini engellemek mümkün olmasa da bilinçli bir yaşam biçimi ile tıbbi, ekonomik ve sosyal olanaklara bağlı olarak pek çok insanın sağlıklı bir yaşlılık dönemi geçirebilmesi mümkündür. Bu noktada yaşlanmanın fiziksel etkilerine kıyasla daha az dikkate alınan ruhsal etkilerinin de farkında olunması gerekmektedir. Yaşlanmanın ruhsal etkileri çoğu zaman önemsenmemekte ya da yetersiz bilinmektedir. Sözgelimi bellek, zekâ, öğrenme isteği, sorun çözme yeteneği gibi özelliklerin yaşla birlikte azaldığı varsayılmakta ancak araştırmalar bu varsayımları her zaman desteklememektedir. (Giddens, 2012:223)

Dolayısıyla yaşlanma süreci, ruhsal etkilerinin bilincinde olunduğu ve uygun politikaların geliştirildiği durumlarda huzurlu ve verimli bir deneyim olabilir. Aksi durumda fiziksel zorluk ve toplumsal yalıtılmanın iç içe geçtiği pek çok sorunun gün geçtikçe büyümesi kaçınılmazdır (Giddens, 2012:219). Yaşlanma deneyiminin, yaşlı insanlar ve toplumlar için bu ikisi arasında nerede yer alacağı; geliştirilecek sosyal politikalara, bu politikalara yön verecek araştırmalara ve bunların kamusal alanda ve medyada farkındalık yaratacak şekilde temsil edilebilmesine bağlıdır.

B. Yaşlılık Araştırmaları ve Temel Kuramsal Yaklaşımlar

Nüfusun yaşlanmasının sosyal sonuçlarını ilk fark eden demograflar olmuştur. Daha sonra sosyologlar, ekonomistler ve sosyal psikologlar tarafından yaşlılık olgusu araştırılmaya başlanmıştır. 1960’lı yıllarda sosyoloji literatürü içinde gelişen yaşlanma teorileri, yaşlıların aktif sosyal yaşamdan dışlanmalarını sanayileşmenin kaçınılmaz bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Modernleşme teorisyenleri de dahil olmak üzere, sanayi devrimi ve ulus devletlerin gelişiminin, yaşlılar için olumsuz sonuçları olduğu fikrine odaklanılmıştır. Bu bağlamda ilk dönem araştırmacılarından Rosset (1981), nüfusun

yaşlanmasının sadece demografik değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik sonuçları olduğuna dikkat çekmiştir (Sapojnikova, 2007:6).

Sanayileşmenin hız kazanması ve üretimin endüstriyel alanlara taşınmasıyla birlikte, yaşlıların da eşlik ettiği geleneksel çalışma ortamları ve rolleri değişmiş; genç nüfusun çalışmak için göç etmesiyle birlikte yaşlı nüfus sadece geleneksel statü ve rollerini değil çocuklarının desteğini de kaybetmiştir. Birinci kuşak yaşlanma kuramları, bu rol ve statü kaybına uyum sağlama sürecine odaklanarak, bunu, yaşamın sonraki dönemlerinde “başarılı” veya “normal” yaşlanma ve “kendilik doyumu” açısından ele almıştır. (Sergeeva, 2012:74). Bu kuramsal eğilim 1950 ve 1960’larda sosyolojide başat eğilimi temsil eden işlevselci yaklaşımı yansıtmaktadır. Bireylerin yaşlandıkça değişen rol ve statülerine nasıl uyum gösterdiklerini anlamaya çalışan işlevselci yaklaşım; toplumda yaşa bağlı yeni etkinlik alanlarının (gönüllü sosyal aktiviteler gibi) belirlenmesi ihtiyacına, yeni rollerin yaşlanma nedeniyle oluşan fiziksel ve ruhsal gerilemeyi dikkate alması gerektiğine ve bu yeni rol ve statülerin toplumsal yararlarına odaklanmıştır (Giddens, 2012:224-225). İşlevselci yaklaşıma göre, yaşa bağlı artan fiziksel ve mental yetersizlikler, yaşlı insanların toplumsal ve ekonomik konumları açısından işlevsizlik yaratacaktır. Bu yüzden de yaşlı insanların aktif etkinlikler alanından geri çekilmeleri veya fiziksel mental kapasiteleri ile uyumlu yeni roller üstlenmeleri gerekmektedir (Giddens, 2012:225).

İnsanları yaşlandıkça geleneksel rollerinden uzaklaştırmanın ve yerlerini genç bireylere bırakmanın toplum açısından işlevsel görülmesi, zamanla “yaşamdan geri çekilme / uzaklaştırma / yükümlülüklerin azaltılması” kuramının temellerini atmıştır (Giddens, 2012:225). E. Cumming ve V. Henry (1961) tarafından geliştirilen “yaşamdan geri çekilme” kuramı, yaşlıların aktif sosyal yaşamdan geri çekilmelerinin hem yaşlı insanlar hem de toplum için faydalı olacağını ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre, yaşlanan bireylerle toplum arasındaki etkileşimlerin zayıflaması, yaşlıları sosyal kurumların baskısından kurtaran ve yaşamdan ölüme geçişi kolaylaştıran normları destekleyen doğal bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır (Sergeeva, 2012:74). “Yaşamdan geri çekilme” kuramının bu önermeleri zamanla reddedilmiş ve yaşlıların aktif sosyal hayattan ayrılmalarının evrensel bir süreç olmadığı öne sürülmüştür (Sergeeva, 2012:75). Ancak, insanların yaşlandıkça değişen toplumsal durumlara uyum sağlamaları ve yeni roller geliştirmelerine yönelik öneri ve beklentiler kabul görmeye devam etmiştir. Bu yöndeki önermeler kendi içinde tutarlı olmakla birlikte, yaşlı insanların aktif toplumsal etkinliklerden uzaklaştırılmaları onları daha bağımlı, zayıf ve kırılğan hale getirme riski taşıdığı için eleştirel tartışmalar sürmektedir (Goulding, 2018)

Yaşlanmaya ilişkin ikinci kuşak kuramlar, yaşlı insanların yaşamlarının toplumsal yapılar tarafından nasıl biçimlendirildiğine ve yaşam akışı kavramına odaklanmıştır. 1970’lerin ortalarında ortaya konan “yaşam akışı” kuramı yaşlanmayı tarihsel, toplumsal ve ekonomik bileşenler tarafından biçimlendirilen bir aşama olarak ele almış ve toplumsal yapılar ile ruhsal durumlar arasındaki ilişkilere dikkat çekmeye başlamıştır (Giddens, 2012:225)

Yaşam akışını destekleyen bir başka yaklaşım olarak “*aktivite kuramı*” da, başarılı yaşlanma sürecinin nasıl ilerlediğini açıklamayı hedeflemiştir. B. Newgarten, R. Havigurst ve S. Tobin’in geliştirdiği bu kuram (1968), yaşlanmada sosyal izolasyonun doğal süreçler olmadığını ve yaşlılıktaki psiko-sosyal ihtiyaçların orta yaşlı insanların ihtiyaçlarından temelde farklılık içermediğini öne sürmüştür. Bu bakış açısı, yaş artışıyla birlikte sosyal etkinlikleri sürdürmenin mümkün olduğunu ve hatta gerekli olduğunu; yapılamayan aktivitelerin yerine ise yeni çalışmaların dahil edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Sergeeva, 2012:75).

Başarılı yaşlanma tanımına kavramsal olarak yakın olan bir başka yaklaşım da Robert C. Atchley’in (1972) “*Süreklilik*” kuramıdır. Atchley, yaş ilerledikçe insanların, yaşam tarzlarının, eylemlerinin ve ilişkilerinin sürekliliğini korumaya çalıştıklarını inanmaktadır. Yaşın ilerlemesi sürecinde insanlar, hem içsel (tutumlar, değerler, karakter) hem de dışsal (faaliyetler, roller, çevre) değişikliklere uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Hatta kendilerini zaman içinde aktif ve sürekli olarak yeniden üretmektedirler; çünkü yaşlandıkça ‘ben algısı’ daha fazla kontrol edilir hale gelmektedir (Atchley, 1989:183-185).

Başarılı ve aktif yaşlanmaya odaklanan bu kuramsal eğilimlerin sonucu olarak son yıllarda, üçüncü kuşak yaşlılık kuramları içinde eleştirel eğilim güçlenmiştir. “*Eleştirel yaklaşım*”, feminist teori ile ekonomi politığın kesişimindeki fikirlerin sentezlenmesiyle, Carroll Estes ve arkadaşları (1979, 2003) tarafından geliştirilmiştir. Estes ve arkadaşları, egemen sosyal kurumların, kadınların yaşam süresi boyunca ve özellikle yaşlılıkta bağımlılıklarını ve kırılmalıklarını nasıl şekillendirdiğini araştırmıştır. Ekonomi politığın ve feminizmin temel fikirlerini buluşturan bu eğilim, yaşlı insanların toplumsal konumunu kapitalizm ile devletin rolü bağlamında ele alırken, egemen ideolojinin ve toplumsal düzenin analizine odaklanmıştır. Eleştirel yaklaşımın ana tezi, yaşlanmanın, sosyal olarak inşa edilmiş bir deneyim ve süreç olduğu yönündedir. Bir başka deyişle, yaşlanma deneyimi büyük ölçüde kültürel değerlere ve yaşlılığın toplumda nasıl algılandığına bağlıdır. Dolayısıyla eleştirel yaklaşım, toplumdaki egemen güç ve eşitsizlikler ekseninde bir yaklaşım sunarken; yaşlıların sosyal yaşamın çeşitli alanlarından dışlanma veya yetersiz temsil edilme deneyimine dikkat çekme amacı taşımaktadır (Sergeeva, 2012:77). Günümüzde yaşlılığın sosyal bir olgu ve süreç olarak araştırılmasına odaklanan kuramsal eğilimler ve ampirik bulgular, eleştirel yaklaşımın önermelerini destekler niteliktedir.

C. Yaşlı Ayrımcılığı ve Yaşlılık Stereotipleri

Bir insanın sadece yaşı nedeniyle dışlayıcı veya aşağılayıcı muameleye maruz kalması “*yaş ayrımcılığı*” (age discrimination) olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşa bağlı ayrımcılık, herhangi bir yaş dönemine karşı olumsuz tutumlara göndermede bulunmakta; hem genç ve deneyimsiz yaş grubunu hem de yaşlı kuşağı kapsayıcı olabilmektedir. Bu bağlamda yaş ayrımcılığını araştıran yöntemsel gelenek içerisinde iki ana eğilim dikkat çekmektedir: İlk eğilim, yaş ayrımcılığının tüm yaş gruplarının temsilcilerine yayılmasıyla ilgilenirken ikinci eğilim, yaş ayrımcılığının genellikle yaşlıların toplumsal

konumlarını olumsuz etkilediğini kabul ederek, yaşlılara yönelik ayrımcılığa odaklanmaktadır (Uvarova&Kedyarova, 2015:68-69).

“*Yaşlı ayrımcılığı*” (ageism) kavramı ilk kez Robert Batler (1969) tarafından kullanılmıştır. Batler, kavramı, “bazı gençlerin ve orta yaşlı insanların, ölüme karşı duydukları derin ve örtülü kaygılarından dolayı yaşlanan insanlara, hastalara ve engellilere karşı yaşadıkları [çaresizlik ve değersizlik duygularının da eşlik ettiği] bir düşmanlık duygusu” şeklinde açıklamıştır (Akt. Uvarova&Kedyarova, 2015:68) Bu bakış açısına göre genç insanlar için yaşlanmayı ve yaşlıları reddetme istemi özünde ölümü reddetme girişimidir. Yaşlılık ölüme ilişkilendirildiği için gençler ölümden uzaklaşmaya çalışırken, aslında ölüm korkusu yaşlılığa ilişkin olumsuz tutumlarla yer değiştirmektedir. (Nedospasov, 2016:87).

Yaşlı ayrımcılığı psikolojik olduğu kadar toplumsal ve ekonomik boyutlara da sahiptir. Ancak bazı araştırma bulguları, yaşlı ayrımcılığının görece yeni bir kavram olmasından dolayı insanlar için çoğu zaman belirsiz, hatta tamamen inkâr edilen bir olgu olabildiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, yaşlılığa yönelik alışlagelmiş davranışların ayrımcılık olarak tanımlanmasını reddetme eğilimindedir (Smolkin, 2008:106). Hatta yaşlıların olumlu niteliklerinin daha çok vurgulandığını gösteren bulgular da mevcuttur (Saralayeva & Balabanov, 1999:62). Bu yöndeki bulgular, yaşlıların yaşam deneyimlerinin, pratik bilgilerinin, sabır ve hoşgörülerinin farkında olduğunu düşündürmektedir. Ancak yine birçok araştırma sonucu yaşlıların ekonomik ve sosyal kaynak sağlayıcısı olarak kabul edilmediğini ortaya koymaktadır. (Pisarev, 2001:52). Dolayısıyla bu birbiriyle çelişkili araştırma bulguları, yaşlılığa yönelik tespit edilen olumsuz tutumların, bazı alışkanlıkların doğasında gizli olduğunu, her zaman açıkça ve saldırgan bir biçimde gözlenmediğini düşündürmektedir. Ayrımcı tutumların daha ziyade yaşlı kişileri sosyal olarak göz ardı etme şeklinde ortaya çıkması söz konusudur.

Bu bağlamda aynı toplumda farklı bulgular görülebildiği gibi farklı toplumlarda yaşlılık ile özdeşleştirilen olumlu ve olumsuz rollerin bir arada olabildiği de görülmektedir. Genelleme yapıldığında geleneksel toplumlarda yaşlılar bilge, sevecen, ulu kişi gibi olumlu bir algının temsili olurken, sanayileşmiş toplumların yaşlıları, çağ dışı bir zihin dünyasının temsilcileri olarak, yeni teknolojiye daha az yatkın, üretken olmayan, bağımlı insanlar olarak görülmekte ve kamusal alanda gözardı edilmektedirler (Giddens, 2012:224).

Bu genelleştirmeler, yaşlı insanlar için damgalayıcı olan klişeler/stereotipler aracılığıyla daha da zarar verici boyutlara ulaşabilmektedir. Toplumsal stereotiplerin temelinde, kendimizin ve başkalarının deneyimlerine ait öznel gerçekliği genelleştirme ve nesnelleştirme eğilimi yatar. Toplumsal gerçekliğin inşasında bu stereotiplerin üç temel işlevi vardır: *Sosyalizasyon*, *kimlik* ve *adaptasyon*. Sosyalizasyon sürecinde, stereotiplerin kendi nesnesi üzerindeki olumsuz etkileri görülür; stereotipin yüksek durağanlığı, stereotipin nesnesinin değişime açık olmasına izin vermez. Kimlik bağlamında stereotip, bir algıya “uyan” ya da kesinlikle “uymayan” bir bireyin, bireysellik algısını engeller. Adaptasyon sürecinde ise stereotipler bireyi her zaman

yapıcı eylemlere neden olmayan toplumsal beklentileri takip etmeye zorlar (Starikova, 2011:43).

Sosyal klişelerin bu yöndeki baskısı veya işlevi, çoğu yaşlı insanın davranışlarını kendilerine atfedilmiş tanımlamalara uygun olarak oluşturmasına yol açmaktadır. Bu klişeler kendini gerçekleştirme ve öz yeterlik konusunda yaşlı insanlara engel olabilmekte, yaşlıların kendilerini yetersiz ve değersiz olarak inşa etmelerine yol açacak bir güce ulaşabilmektedir (M.E. Elyutina ve E.E. Çekanova, 2006:65). Hatta yaşlı insanların toplumdan tamamen veya kısmen dışlanmasına ve son kertede hem toplum tarafından hem de bireyin kendisi tarafından ‘toplumsal ölüm’üne yol açabilmektedir. Dolayısıyla yaşlılığa ilişkin stereotipler masum değildir ve yaşlılara yönelik ayrımcı tutumların en önemli sebebi durumundadır.

Bu ayrımcı tutumlar çeşitli yaşam alanlarında farklı görünüm alabilmektedir. Gündelik hayat pratikleri içinde ihmal, fiziksel veya duygusal istismar [yaşlılara yönelik dikkatsiz, ilgisiz, yabancılaşmış, kınayan tavırlar, sözel saldırganlık, aile yaşamından dışlama gibi ayrımcılıklar] ile karşılaşılabilir gibi kurumsal ayrımcılıklarla da karşılaşılabilir (Starikova, 2011:44).

Tüm bu ayrımcılıkların kapsamı içinde düşünüldüğünde yaşlıların maruz kaldığı ayrımcılığın en üzücü sonuçlarından biri şiddettir. Yaşlılar, toplumun diğer dezavantajlı grupları gibi (engelliler, kimsesizler, çocuklar, kadınlar vb.) aile içinde, kamusal alanda, sağlık veya sosyal hizmet kurumlarında fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddete maruz kalabilmektedirler (Çukur ve Ergin, 2008; Özdemir ve Bilgili, 2014; Ceylan ve Öksüz, 2015; Ertin ve Özkaya, 2016).

Özellikle aile, yaşlılıkta bir insanın temel ihtiyaçlarını karşılama fırsatına sahip olduğu en önemli alanlardan biridir ve bu açıdan yaşlı insanların aile içi şiddet ile karşılaşması oldukça üzücüdür. Özellikle savunmasız olan yaşlılar, hareket kısıtlaması olanlar, işitme, görme, konuşma ve zihinsel engeli olanlar şiddete daha fazla maruz kalabilmektedir. Üstelik bu olaylar çoğu zaman aile sınırları içinde kalmaktadır. Bu durum akrabaların suçu gizlemesi, yaşlı kişinin akrabalarına ek sorunlar çıkarmama isteği, yalnız kalma korkusu gibi nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Bu yaşlı insanların toplumla tek iletişim kanalları da yine aileleridir. Ancak şiddet failleri de yine çocukları, torunları, akrabaları, yakınları ya da bakım sağlayan kişiler olabilmektedir (Sagalayeva, 2012:231; Vdovina, 2018:10). Bütün bunlar, ailedeki yaşlı insanların haklarına yönelik ihlallerin dikkate alınmaması ile birlikte, bu alanda araştırma yapılmasını zorlaştırmakta ve sorunun boyutlarını belirlemek açısından belirli bir izlenim oluşturmayı engellemektedir.

Yaşlılara yönelik ayrımcılığın aileden başlayıp, sağlık ve bakım kurumları ile tüm yaşam alanını kapsadığı düşünüldüğünde, yaşlıların sorunlarına dikkat çekmek ve yaşlılara yönelik ayrımcı tutumların farkına varabilmek açısından medyada yaşlılığın doğru temsil edilmesi daha fazla önem kazanmaktadır.

III. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmada Türkiye, Rusya ve Kırgızistan gazetelerinde yaşlılarla ilgili haberlerin nasıl sunulduğu ve yaşlılığın nasıl temsil edildiği sorusuna yanıt aranmıştır. Araştırmanın amacı, yaşlılara/yaşlılığa ilişkin haberlerin sunumunda farklı sosyo-demografik göstergelere sahip bu ülkelerin genel eğilimini ortaya koymak, ülkeler bazında yaşlıların medyada temsil edilme pratiklerine dikkat çekmektir. Bu amaçla çalışmada, her ülkenin tirajı en yüksek ilk iki gazetesi örneklem olarak seçilmiştir. Örneklem kapsamındaki gazetelerin haber metinlerine, gazetelerin internet siteleri üzerinden ulaşılmıştır.

Yaşlılık medyada haber değeri taşıyan konuların başında yer almadığı için yaşlılara yönelik haberlerin 1 Ekim “Dünya Yaşlılar Günü” döneminde daha yoğun olacağı öngörülmüş ve bu çerçevede 24 Eylül – 08 Ekim 2018 tarihleri arasındaki [1 Ekim Dünya Yaşlılar Günü’nün bir hafta öncesi ve sonrası sürecini kapsayacak şekilde] haberler taranmış ve yaşlılara yönelik tüm haberler analize dahil edilmiştir. Analiz kapsamında Türkiye gazetelerinden (Hürriyet ve Sabah) 64 haber, Rusya gazetelerinden (İzvestiya ve Kommersant) 23 haber ve Kırgızistan gazetelerinden (Süper İno ve Veçerni Bişkek) 19 haber olmak üzere toplam 106 haberin (Tablo 1) “içerik analizi” yapılmıştır.

İçerik analizi birbirine benzer verileri, belirli kavramlar ve temalar etrafında toplayarak, bu benzerlikleri niceliksel ve niteliksel olarak anlamlandırmayı hedeflemektedir (Çalık ve Sözbilir, 2014:34). Böylelikle iletişim içeriklerinin; sistematik, analitik ve nesnel bir yaklaşımla ölçülebilmesine olanak sağlamaktadır. İçerik analizinde araştırma alanı ve konusuna göre farklı yaklaşım ve teknikler uygulanmaktadır. Bu çalışmanın içerik analizi yaklaşımı da, yöntembilimsel temelleri Lasswel (1927) ve Berelson (1952) tarafından atılmış; V.Morin (1966) ve A.Kientz (1971) tarafından çeşitli uygulamaları yapılmış olan basın analizlerini takip etmektedir (Bilgin, 2014:120-127). Bu doğrultuda elde edilen veriler aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir:

- Haberlerin ülkelere ve gazetelere göre dağılımı
- Haberlerin anlatı yapısında kullanılan çerçeveleme
- Haberlerde ele alınan konular (tematik içerikler)
- Haberlerin başlığı (yaşlılara/yaşlılığa yönelik ifadeler)
- Habere konu olan aktörler

İçerik analizinde araştırma alanı ve konusuna göre olduğu gibi araştırmanın amacına göre de farklı analizler uygulanmaktadır. Basit tanımlayıcı bir analiz için “betimsel içerik analizi” yapılırken; daha sistematik ve açıklayıcı analizler için “meta-analiz” veya “meta-sentez” çalışmaları tercih edilmektedir. Bu çalışmada yaşlılığın gazetelerde nasıl sunulduğuna yönelik genel eğilimin tespit edilmesi amaçlandığı için betimsel analiz yapılmıştır. Betimsel içerik analizinde verilerin sayısı fazla olduğundan, derinlemesine yorumlama yapmak ve sonuçları sentezlemek zordur (Çalık ve Sözbilir, 2014:34-35).

Ancak verilerin fazla olduğu durumlarda ilk adım betimsel işleme yapmak ve var olanı saptamaktır. Dolayısıyla bulgular analiz kategorilerinin çerçevesiyle sınırlıdır. Bu araştırmanın hedefi de durum tespiti yapmak ve derinlemesine yapılacak ilgili alan çalışmalarına katkı sağlayabilmektir.

A. Veri toplama ve işlem

Araştırmanın veri toplama sürecinde; 24 Eylül - 08 Ekim 2018 tarihleri arasında yer alan haberler, gazetelerin web siteleri üzerinden “yaşlı”, “yaşlılık”, “ihtiyar”, “ileri yaş”, “emekli” ve “yaşlılar günü” anahtar kelimeleri ile taranmıştır. Tarama sonucunda konuyla ilgili olduğu tespit edilen 106 haber analize dahil edilmiştir. Daha sonra enformasyon birimleri kategoriler içinde gruplandırılarak temalara ayrılmış, haber içeriklerinden elde edilen veriler doğrultusunda kodlama yönergesi oluşturulmuştur. Verilerin kodlanması, mesajın bütünlüğünü belirli kategorilere indirgeme riski taşımaktadır. Bunun önüne geçebilmek için, belirli alanda uygulanmış bir kategori sistemini model alarak, verileri bu matrise empoze etmek yerine, özgün kategoriler oluşturulmuştur. Bu noktada kategorilerin; *homojen olması, bütünsellik taşınması, ayırt edici olması, objektif olması, amaca uygun ve anlamlı olması* (Bilgin, 2014:12-14) gibi teknik özelliklere dikkat edilmiştir. Kodların ve temaların düzenlenmesinden sonra, güvenilirliğin sağlanması için veriler, farklı zaman aralıklarında kodlayıcı tarafından yeniden kodlanmıştır. Son aşamada veriler kodlama yönergesine göre SPSS programına işlenmiş ve frekanslar hesaplanmıştır. Haberlerin frekansları üç ülkeye ait her bir gazete kapsamında incelenmiş ve bulgular karşılaştırmalı şekilde değerlendirilmiştir.

IV. Bulgular

A. Haberlerin Ükelere ve Gazetelere Göre Dağılımı

Araştırma kapsamında incelenen gazetelerde yaşlılık haberlerinin yoğunluğu değişmektedir. Haberlerin ülkelere ve gazetelere göre dağılımı Tablo 1’de sunulmaktadır:

Tablo 1: Yaşlılık Haberlerinin İncelendiği Gazeteler

Gazeteler (Türkiye)			Gazeteler (Rusya)			Gazeteler (Kırgızistan)		
	N	%		N	%		N	%
Hürriyet	35	55	İzvestya	13	57	Süper İnfö	11	58
Sabah	29	45	Kommersant	10	43	Veçerni Bişkek	8	42
Toplam	64	100	Toplam	23	100	Toplam	19	100

Tablo 1’de, incelenen gazetelerden yaşlılık haberlerine en çok Türkiye gazetelerinin yer verdiği görülmektedir. Toplam 106 haberin % 60’ı Türkiye gazetelerinde yer almaktadır.

B. Haberlerin Anlatı Yapısında Kullanılan Çerçeveleme

Sosyal bir anlatıyı düzenleme ve anlamlandırma işlevi gören çerçeveleme kavramı, sosyoloji literatürüne E. Goffman (1974) tarafından kazandırılmıştır. Tuchman (1976), Gitlin (1980) ve Iyengar'ın (1991) araştırmaları sonucunda da iletişim çalışmalarına uyarlanmıştır.

Medya çerçevelerinin sosyal sorunların algılanışı bağlamındaki etkisini araştıran Iyengar da, haberlerin yapılandırılması sürecinde *olaya dayalı* (epizodik) ve *konuya dayalı* (tematik) olmak üzere iki çerçeve kullanıldığını ortaya koymuştur. (Iyengar, 1991:13-14). Olaya dayalı çerçevelemede, yüzeysel anlık bilgilere ve öznel olaylara yer verilerek olaylar veya insanlar öne çıkarılmakta, konu geniş bağlamından koparılmaktadır. Konuya dayalı çerçevelemede ise olaylar genel ve soyut bağlamda sunulmakta ve haberin amacı ön plana çıkarılmaktadır. Böylelikle haber akışı içinde diğer olaylarla bağlantı kurulmakta ve uzmanlardan görüş alınarak konuya düşünsel boyut katılmaktadır (Atabek ve Uztuğ, 1998:100-101; Özarslan, 2007:60). Haberlerin anlatı biçiminde bu iki çerçeveleme iç içe olabilese de genellikle biri daha belirgin durumdadır. Tablo 2'de araştırma kapsamında analiz edilen haberlerde kullanılan çerçevelerin frekans dağılımları yer almaktadır:

Tablo 2: Haberlerin Anlatı Yapısında Kullanılan Çerçeveleme

Çerçeveleme	TÜRKİYE				RUSYA				KIRGIZİSTAN			
	Hürriyet		Sabah		İzvestya		Kommersant		Süper İnfö		Veçerni Bişkek	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Olaya dayalı (epizodik)	23	65.7	27	93.1	2	15.4	-	0	6	54.5	3	37.5
Konuya dayalı (tematik)	12	34.3	2	6.9	11	84.6	10	100	5	45.5	5	62.5
Toplam	35	100	29	100	13	100	10	100	11	100	8	100

Tablo 2'de, yaşlılara yönelik haberlerde *olaya dayalı* (epizodik) veya *konuya dayalı* (tematik) çerçevelemenin ülkelere göre farklılaştığı görülmektedir. Türkiye gazetelerinde ağırlıklı olarak epizodik çerçeveleme kullanılırken; Rusya gazetelerinde çok daha belirgin bir biçimde tematik çerçevelemenin kullanıldığı; Kırgızistan gazetelerinde ise her iki çerçevelemenin görece dengeli kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye gazetelerinde yaşlılara yönelik haberlerde daha çok öznel/tekil olaylara yer verilerek olaylar ve insanlar öne çıkarılmakta, Rusya gazetelerinde ise yaşlılığa ilişkin genel konular (sosyo-ekonomik reformlar, emeklilik düzenlemeleri vb.) üzerinde durulmaktadır. Tematik çerçeve haberler, konunun geniş toplumsal bağlamını, sorun alanlarını ve çözüm yollarını vurgulama eğilimindeyken; olaya dayalı haberlerde yaşlılığa ilişkin toplumsal, ekonomik, politik vb. etkenler daha az dikkate alınmaktadır. Ülkelerin haberlerini *olaya dayalı* (epizodik) veya *konuya dayalı* (tematik) yapılandırma eğilimini, aşağıda sunulan haber içeriklerinde detaylı bir şekilde görmek mümkündür.

C. Haberlerde Ele Alınan Konular (Tematik içerikler)

İncelenen haberlerde ele alınan konular, “kişisel yaşantılar” ve “kamusal sorumluluklar” bağlamında kategorilere ayrılmıştır. Kodlama yapıldıktan sonra bazı kategoriler birleştirilmiş, geniş kapsamlı olanlar ise alt kategorilere ayrılmıştır. Konu sayısının birden fazla olduğu haberlerde çoklu kodlama yapılmıştır. Haberde ele alınan konular Tablo 3’de sunulmaktadır:

Haber içeriklerinde yaşlılar ve yaşlılık ile ilgili konuların ülkelere göre benzerlik ve farklılıklara sahip olduğu görülmektedir. Öncelikle haber içeriklerinin üç ülkede de ağırlıklı olarak kamusal sorumluluklar etrafında ele alındığı görülmektedir.

Gündeme taşınan kamusal konular bağlamında; Türkiye gazetelerinde daha çok huzurevi ziyaretleri, yaşlılara yönelik çeşitli kutlamalar ile etkinlikler kapsamındaki uzman görüşleri dikkat çekmektedir. Rusya gazetelerinde emekli yaşı ve maaşlarına ilişkin düzenlemeler ile devletin sosyal politikaları en yoğun tartışılan konulardır. Benzer şekilde Kırgızistan gazetelerinde de ağırlıklı emekli maaşlarının iyileştirilmesi kapsamındaki konu ve görüşler gündeme gelmiştir.

Tablo 3: Haber İçerikleri

Ana tema	İçerikler	TÜRKİYE				RUSYA				KIRGIZİSTAN			
		Hürriyet		Sabah		İzvestiya		Kommersant		Süper İnfö		Veçerni Bişkek	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kişisel Yaşantılar	Yaşlıya şiddet	4	7.8	6	13.6	1	4.5	-	-	1	5.3	1	8.3
	Yoksulluk	2	3.9	3	6.8	1	4.5	1	6.7	2	10.5	-	-
	Hastalık	7	13.7	3	6.8	-	-	-	6.7	-	-	-	-
	Ölüm, kaza, intihar	9	17.6	5	11.4	1	4.5	-	-	-	-	-	-
	Başarı hikayeleri	-	-	2	4.5	3	13.6	-	-	-	-	1	8.3
Kamusal Sorumluluklar	Kutlama etkinlikleri	6	11.8	5	11.4	2	9.1	2	13.3	2	10.5	3	25
	Huzurevi ziyaretleri	7	13.7	5	11.4	-	-	-	-	-	-	-	-
	Sosyal politikalar	3	5.9	4	9.1	6	27.3	6	40	4	21.1	1	8.3
	Uzman görüşleri	8	15.7	3	6.8	7	31.8	4	26.7	5	26.3	3	25
	Halkın duyarlılığı	5	9.8	8	18.2	1	4.5	1	6.7	5	26.3	3	25
	Toplam	51	100	44	100	22	100	15	100	19	100	12	100

Türkiye gazetelerinde kamusal konuların yanı sıra, özellikle olumsuz içerikli olaylar da (şiddet, hastalık, ölüm ve kaza) öne çıkan haberler arasındadır. Diğer taraftan Türkiye ve Kırgızistan gazetelerinde halkın duyarlılığını yansıtan haber içerikleri yer almıştır. Bu kapsamda, yaşlı insanların kamusal alanda maruz kaldıkları şiddet ve ayrımcılığa ilişkin halkın sosyal medyada oluşturduğu tepkiler haber konusu yapılmış ve halkın bu duyarlılığının yetkililer üzerinde etkili olabildiği yönünde gündem oluşturulmuştur.

Bunun yanı sıra her üç ülkede de yaşlı yoksulluğu ile mutlu/başarılı yaşlı imajını destekleyen haberler çok az yer almıştır. Dünya nüfusunun yaşlanması ve yaşlılığın sosyal psikolojik boyutlarına ilişkin haberler ise; [“sosyal politikalar ve projeler”

kategori, “kutlama ve etkinlikler” kategori ve “uzman görüşleri” kategori kapsamında] oldukça sınırlı sayıda gündeme taşınmıştır. Haber dağılımı içerisinde; ‘dünya nüfusunun yaşlanması ve sosyolojik olgu olarak yaşlılık’ konusuna dikkat çeken sadece 2 haber (Türkiye-Hürriyet gazetesi, Rusya-Kommersant gazetesi); ‘yaşlılar gününün tarihi ve önemi’ kapsamında 2 haber (Kırgızistan-Süper İno gazetesi); ‘yaşlı hakları’ni içeren 2 haber (Türkiye-Sabah gazetesi, Rusya-İzvestiya gazetesi); ‘emekli ve yaşlı ayrımcılığı’ konusunda farkındalık içeren 1 haber (Rusya-İzvestiya gazetesi); ‘yaşlılığın psikolojik/duygusal boyutu’ kapsamında 1 haber (Rusya-Kommersant gazetesi) yer almıştır.

D. Haberlerin Başlığı

Haber başlığı, olumlu ya da olumsuz yönde algı yaratma işlevine sahiptir. Haberın içeriğinden bağımsız olarak başlık belirgin bir ayrımcılık ifade edebilmektedir. Bu amaçla, incelenen haberlerin başlıklarında yaşlı insanları tanımlayan terimlerden hangilerinin yaygın olarak kullanıldığına bakılmıştır. Tablo 4’de haber başlıklarında yaşlı insanlara yönelik ifadeler yer almaktadır:

Tablo 4: Haberlerin Başlığı (Yaşlılara/yaşlılığa yönelik ifadeler)

Başlıklar	TÜRKİYE				RUSYA				KIRGIZİSTAN			
	Hürriyet		Sabah		İzvestya		Kommersant		Süper İno		Veçerni Bişkek	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Yaşlı/lar	10	41.6	9	45	6	42.9	4	44.4	-	-	-	-
Yaşlı kadın	6	25	1	5	1	7.1	-	-	-	-	-	-
Yaşlı adam	3	12.5	5	25	1	7.1	-	-	-	-	-	-
Huzurevi sakinleri	2	8.3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yaşlı çalışan	1	4.2	2	10	-	-	-	-	1	11.1	-	-
Emekli	1	4.2	-	-	5	35.7	4	44.4	4	44.4	4	66.7
Yaşlılar günü	1	4.2	-	-	1	7.1	1	11.1	2	22.2	2	33.3
Anne/baba/nine/dede	-	-	3	15	-	-	-	-	2	22.2	-	-
Toplam	24	100	20	100	14	100	9	100	9	100	6	100

İncelenen haber başlıklarındaki sözcük seçimlerinde ülkelere göre benzerlik ve farklılıklar görülmektedir. Buna göre; Türkiye gazetelerinde “yaşlı/yaşlılar”; Rusya gazetelerinde “yaşlı/yaşlılar” ve “emekli”; Kırgızistan gazetelerinde ise “emekli” ifadeleri daha sık kullanılmıştır. Haber başlıklarında yaşlılar gününe çok fazla vurgu yapılmamıştır. Türkiye (Sabah gazetesi) ve Kırgızistan (Süper İno gazetesi) gazetelerinde aidiyet bağını vurgulayan anne/baba, nine/dede terimleri de kullanılmıştır. Bu hitaplar, gündelik konuşma diline özgüdür ve genellikle kültürel değer/toplumsal statü bağlamında saygı ve yakınlık duygusu çağrışımlarına sahiptir. Ayrıca üç ülkenin de haber başlıklarında küçümseyici, dışlayıcı veya ayrımcı bir anlam çağrışımına neden olacak ifade yer almamaktadır.

E. Habere Konu Olan Aktörler

İncelenen haberlerde, haberin konu edindiği olayla doğrudan ilişkisi veya bağlantısı olan kişiler ile tematik içeriklere göre fikirlerine başvuru olan kişi ve kaynaklar haber aktörleri olarak tanımlanmıştır. Her bir haber metninde habere konu olan aktörler birden fazla olduğu için çoklu kodlama yapılmıştır:

Tablo 5: Habere Konu Olan Aktörler

Aktörler	TÜRKİYE				RUSYA				KIRGIZİSTAN			
	Hürriyet		Sabah		İzvestya		Kommersant		Süper İnfö		Veçerni Bişkek	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Yaşlı/Yaşlılar	37	35.9	30	32.6	10	24.4	6	18.8	9	34.6	7	33.3
Resmî görevliler	44	42.7	40	43.5	28	68.3	25	78.1	9	34.6	11	52.4
Aile üyeleri	6	5.8	6	6.5	-	-	1	3.1	1	3.9	-	-
Komşular/halk	7	6.8	6	6.5	1	2.4	-	-	3	11.5	2	9.5
Suç/şiddet failleri	5	4.9	8	8.7	2	4.9	-	-	1	3.9	1	4.8
Diğer	4	3.9	2	2.2	-	-	-	-	3	11.5	-	-
Toplam	103	100	92	100	41	100	32	100	26	100	21	100

İncelenen haberlerde, habere konu olan aktörlerin üç ülkede de ağırlıklı olarak yaşlı insanlar ile resmi kurumlar/görevliler olduğu görülmektedir. Günümüz toplumlarında sosyal devlet, yaşlılık sorunlarının ve çözüm süreçlerinin temel sorumlusu olarak görülmektedir. Çalışmada da, resmi görevliler ve uzmanlar, yaşlılık olgusunun sosyal politikalar ve ekonomik sorunlar bağlamında ele alındığı haber içeriklerinde, en sık başvuru olan bilgi ve açıklama kaynağı olmuştur.

V. Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye, Rusya ve Kırgızistan gazetelerinde yaşlılarla ilgili haberlerin nasıl sunulduğu incelenmiştir. Araştırmanın amacı yaşlılığın medyada temsil edilme pratiklerine dikkat çekebilme, Basında haberlerin işlenmesi (rewriting); belirli bir toplumsal olaya/olguya dair bakış açısını yansıtmakta ve aynı zamanda bu yönde bir toplumsal bilinç inşa etmektedir. Dolayısıyla basın içeriklerinin analizi, toplumsal olguların izlenmesi açısından önemlidir.

Günümüz toplumlarının sosyo-demografik yapısı içinde yaşlılar, en fazla sosyal yardım gereksinimi duyan gruplar arasındadır. Ülkelerin sosyal hizmet uygulamaları ve bunların medyaya yansıyan boyutları, yaşlıların ekonomik, psikolojik ve sosyal yoksunluklarla mücadele etmek zorunda kaldıklarını ve yaşam koşullarını kolay değiştiremediklerini göstermektedir. Bu durum, yaşlıların bağımlılık, muhtaçlık, çaresizlik gibi olumsuz genelleştirmelerle algılanmalarına yol açmaktadır.

Birçok açıdan yaşlılığa ilişkin bu algı, yaşlı insanların topluma ve çevrelerine yararsız oldukları ve hatta yük oldukları inancından kaynaklanabilmektedir. Bu algı yaşlıların, emekli maaşı, devlet yardımları ve diğer sosyal destek imkânları ile geçimlerini güçlüğüle sağlayan; ekonomik ve fiziksel bağımlılıkları yüksek; pek çok yoksunlukla yaşamak

zorunda olan savunmasız gruplar olarak görülmesinin hem nedeni hem de sonucu durumundadır.

Bu araştırma kapsamında elde edilen bulguların bütünü açısından bakıldığında da, yaşlılığın daha çok bir sorun alanı olarak algılandığı ve yaşlıların çeşitli sorunlar dolayımında temsil edildiği görülmektedir. İncelenen gazetelerin haber gündemlerinde somut ve uygulamalı sorun alanları olarak; yaşlılara yönelik sosyal hizmetler ve emeklilik sistemi gibi alanlarda karşılaşılan yetersizliklere odaklanılmıştır. Yaşlı insanların bakım, tedavi, korunma, barınma ihtiyaçlarına yönelik sorunlar ve emeklilik düzenlemeleri gibi pek çok gündem, devletin sosyal politikaları kapsamında haber konusu olmuştur.

Ayrıca yaşlıların, aktif sosyal yaşamdan geri çekilmiş bireyler olarak temsil edildiği görülmektedir. Yaşlılar açısından sosyal hizmetlere ve devlet himayesine bağımlı bir görünüm çizilmektedir. Yaşlılar günü kutlama mesajlarında dahi yaşlı insanlar, övücü özelliklerinin yanı sıra yardıma muhtaç, toplumdaki yalıtılmış, hasta ve yalnız insanlardır. Haberlerde, yaşlı insanlara yönelik toplumsal davranış kalıpları ve olumsuz tutumlar ise neredeyse hiç gündeme taşınmamıştır.

Yaşlı insanların bağımlı, yoksul, fiziksel ve zihinsel olarak zayıf düşmüş insanlar olarak temsil edilmeleri, olumsuz stereotipleri pekiştirme riski taşımaktadır. Bu stereotiplere göre yaşlılık, yaşam standardında düşüş, çöküş, zayıflık, çaresizlik, bağımlılık demektir. Yaşlıların deneyimleri, özverileri, uzlaşma yolu bulma ve doğru karar verme sürecinde oynadıkları etkin rolleri gibi geleneksel çağın sahip çıktığı değerler ise haber gündemlerinin dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla yaşlılık medyada, toplumun gelişimi için yararlı olabilecek bir potansiyel olarak görülme yerine, genellikle çözülmesi gereken sorunlar dolayımında ele alınmıştır. Bu görünüm, yaşlılığın ve yaşlı ayrımcılığının toplumsal algıda olduğu gibi medya gündeminde de tüm boyutlarıyla kavranmadığını düşündürmektedir.

Sonuç olarak verilere ilişkin sınırlılıklar doğrultusunda, yaşlılık gerçeğinin gazete gündemlerinde yer alan sorun alanlarından çok daha karmaşık boyutlara sahip olduğunu söylemek mümkündür. Medya söyleminde yaşlı insanlara karşı daha olumlu bir bakışı özendirmeye çalışmak kadar; yaşlıları yardım ve bakım nesnesine indirgemekten kaçınmak da önemlidir. Yaşlılar emeklilerden oluşan ve toplumsal hayata katkıda bulunma kapasitelerini yitirmiş homojen bir grup değildir. Mutlu/başarılı/aktif/topluma yararlı yaşlı imajını destekleyen birçok örnek olay ve yaşantı vardır. Dolayısıyla yaşlılığa dair toplumsal değer yargılarının değişmesi için yaşlılığın medyada daha gerçekçi ve olumsal bir şekilde temsil edilmesi önem arz etmektedir.

Kaynaklar

- Ak, M. ve Közleme, O. (2017). “Yaşlı Yoksulluğu”. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 197-208.
- Arun, Ö. (2017). “Senex’le Tanışmak: Yaşlılık Çalışmaları için Düşünsel Bir Alan”. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 1, 1-3.

- Atabek, N. ve Uztuğ, F. (1998). "Haberlerde Çerçeveleme ve Öne Çıkarma". *Kurgu Dergisi*, 15, 96-105.
- Atchley, R. C. (1989). "A Continuity Theory of Normal Aging" [Yaşlılıkta Süreklilik Kuramı]. *The Gerontologist*, 29, 183-190.
- Bektaş, O. E. (2017). "Postmodern Dünyada Yaşlı Olmak". *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 10(2), 9-18.
- Beltsova İ. A. (2014). "Termini, İspolzuemıye Dlya Oboznaçeniya Kategorii Pojilıh Luydey v SMİ i Povsednevnoy Jizni, Kak İndikatör Sotsiyalnıh Stereotıpnıh Ustanovok" [Basmakalıp Tutumların Bir Göstergesi Olarak Medyada Ve Günlük Yaşamda Yaşlıları Tanımlamak İçin Kullanılan Terimler]. [Bildiri]. Kaynova G. A. (Ed.). *Filologia i lingvistika v sovremennom obşestve: materialı II Mecdunarodnoy nauçnoy konferensii. (g. Moskva, fevral 2014 g.)*. – M.: Buki-Vedi.
- Bilgili, N. (2014). "Sağlık Hizmetlerinde Yaşlı Ayrımcılığı". [Elektronik Versiyon]. *Gulhane Medical Journal*, 56(2), 128-131, doi: 10.5455/gulhane.32088.
- Bilgin, N. (2014). Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ceylan, H. (2015). "Yaşlanan Türkiye’de Yaşlı Bakım Personeline Duyulan İhtiyaç ve Yaşlı Bakım Programlarının Önemi". *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4, 61-68.
- Ceylan, H. ve Öksüz, M. (2015). "Sosyal Hizmet Lisans Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(39), 459-466.
- Cumming E. & Henry W. (1961). *Growing Old: The Process of Disengagement*. New York: Basic Books
- Çalık, M. ve Sözbilir, M. (2014). "Parameters of Content Analysis". *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 33-38. doi: 10.15390/eb.2014.3412.
- Çukur, D. ve Ergin, Ş. (2008). "Yaşlılık Döneminin "Öteki"Leştirilmesi Sorununun Kentsel - Sosyal Altyapı Bağlamında İrdelenmesi". *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, (2), 107-120.
- Dericioğulları Ergun, A. (2017). "Türkiye’de Yoksulluk ve Dezavantajlılık Halleri: Yaşlı Kadın Olmak Üzerine Bir Okuma". *Toplum ve Demokrasi*, 11 (24), 17-36.
- Elyutina M. E. & Çekanova E. E. (2006). *Dihotomiya Gerontologičeskoj Sıtuatsii V Sovremennoy Rossii: Ekskluyziya-İnklyuziya [Modern Rusya’da Gerontolojik İkilem: Dışlama - Dâhil Etme]*. Saratov: Saratovskiy gosudarstvennyy tehničeskiy universitet.
- Ertin, H. ve Özkaya, H. (2016). "Etik Açıdan Yaşlıya Kötü Muamele / İstismar ve Toronto Bildirgesi". *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics, Law and History Special Topics*, 22(2), 77-84.
- Estes, C. L., Biggs, S., & Phillipson, C. (2003). *Social Theory, Social Policy and Ageing: A Critical Introduction*. Buckingham: Open University Press.

- Fokin V. A. (2015). “Susnost Ponyatiya Satorst” [Yaşlılık Kavramının Doğası]. [Bildiri]. Obuhova L. F., Şapovalenko İ. V., Odintsova M. A. (Ed.). *Gorizonti Zrelosti. Sbornik Tezisov Uçastnikov Pyatoy Vserossiyskoy Nauçno-Praktičeskoj Konferensii Po Psihologii Razvitiya, 16-18 noyzbrya 2015, (str. 549-599)*. Moskva: GBOU VPO MGPPU.
- Gavrilyuk N. A. (2015). “Aktualniye Problemi Stareniya İ Obespeçeniya Aktivnogo Dolgoletiya” [Yaşlanma Ve Aktif Uzun Ömürlülüğü Sağlamada Karşılaşılan Aktüel Sorunlar]. [Bildiri]. Obuhova L. F., Şapovalenko İ. V., Odintsova M. A. (Ed.). *Gorizonti Zrelosti. Sbornik Tezisov Uçastnikov Pyatoy Vserossiyskoy Nauçno-Praktičeskoj Konferensii Po Psihologii Razvitiya, 16-18 noyzbrya 2015, (str. 551-557)*. Moskva: GBOU VPO MGPPU.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (Çev.: Hüseyin Özel). İstanbul: Kırmızı Yayınları. (2008).
- Gitlin, T. (1980). *The Whole World Is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley: University of California Press.
- Goffman, E. (1974). *Frame Analysis: An Essay on The Organization of Experience*. Cambridge, MA, US: Harvard University Press.
- Goulding, A. (2018). “The Role of Cultural Engagement in Older People's Lives” [Yaşlı İnsanların Yaşamında Kültürel Katılım Rolü]. *Cultural Sociology*, 4, 518-539.
- Grigoreva İ. A. (2018). “Pojihiye Jenşini: “Niz Po Lestnitse” Vozrasta İ Gendera” [Yaşlı Kadınlar: “Yukarıdan Aşağıya Doğru” Yaş ve Cinsiyet]. *Cenşina V Rossiyskom Obşestve*, 86, 5-18.
- Iyengar, S. (1991). “American Politics And Political Economy Series. Is Anyone Responsible? How Television Frames Political İssues”. Chicago, IL, US: University of Chicago Press.
- Moleviç E. F. (2001). “K Analizu Susnosti İ Formı Sotsiyalnoy Starosti” [Toplumsal Yaşlılığın Doğası Ve Analizi]. *Sotsİs*, 4, 61-64.
- Murakami, I. (2016). “Aileye İlişkin Araştırmalarda Yaşlılık Algısının Değişimi”. *Sosyoloji Dergisi*, 36, 507-525.
- Nedospasov A. A. (2016). “Gerontologičeskiy Eydjizm: Vnutri İli Vne Nas?” [Gerontolojik Yaşlı Ayrımcılığı: İçimizde Mi Veya Dışımızda Mi?]. [Bildiri]. Barışeva G. A. ve Borisova L. M. (Ed.). *Neprevrinvnoye Blogopoluçiye V Mire: Sbornik Nauçnih Trudov III Mejdunarodnogo Nauçnogo Simpoziuma. 11-16 Sentyabrya 2016, (Str:87-90)*, Tomsk: İzdatelstvo Politehniçeskogo Universiteta.
- Neugarten, B. L., Havighaurst and Tobin, S. S. (1968). “Personality and Patterns of Aging” [Kişilik ve Yaşlılık Kalıpları]. In Neugarten (Ed), *Middle Age and Aging*, (pp. 173-180). Chicago: The University of Chicago Press.
- Özarslan, H. (2007). *Çerçeveleme Yaklaşımı Açısından Haber Çerçevelerinin İzler Kitle Düşünceleri Üzerindeki Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pisarev A. V. (2001). “Obraz Pojilih V Somremennoy Rossii” [Modern Rusya'da Yaşlılık İmajı]. *Sotsiologičeskiye İsledovaniya*, 4, 51-56.

- Ponomareva N. N. (2013). "Protess Demografiçeskogo Stareniya: Suşnost, Osobennosti İ Posledstviya V Stranah Mira" [Demografik Yaşlanma Süreci: Dünya Ülkelerinde Yaşlanmanın Doğası, Özgünlüğü Ve Sonuçları]. *Vestnik NGPU*, 6, 58-65.
- Sagalayeva E. S. (2012). "Uşemleniye Prav Pojilıh Luydey V Semye" [Aile İçinde Yaşlı Haklarının İhlali]. *İstoriçeskaya İ Sotsiyalno-Obrazovatel'naya Mysl*, 4, 231-233.
- Sapojnikova T. İ. (2007). "Demografiçeskiye Stareniye: Prognozi, Priçini, Posledstviya" [Demografik Yaşlanma: Öngörüler, Nedenler, Sonuçlar]. *Nauçnyy jurnal KubGAU*, 25(1), 1-14.
- Saralayeva Z. M. ve Balabanov, S. S. (1999). "Pojiloy Çelovek V Tsentralnoy Rossii" [Merkez Rusya'da Yaşlı İnsan]. *Sotsiologiçeskiye isledovaniya*, 12, 57-62.
- Sergeeva O. V. (2012). "Sotsiyologiya Stareniya İ Vozrastnogo Heraventstva (Obzor Zapadnih Konsepsiy)" [Yaşlanma Sosyolojisi ve Yaş Eşitsizliği (Batı Kuramlarına Genel Bakış)]. *Logos et Praxis*, 2, 74-79.
- Smolkin A. A. (2008). "Otnoşeniye K Starosti V Kontekste Mejpokolençeskih Vzaimodeystviy" [Nesiller Arası Etkileşimler Bağlamında Yaşlılığa Karşı Tutum]. [Bildiri]. *Tezisi Dokladov İ Vstupleniy Na Vserossiyskom Sotsiyologiçeskom Kongresse "Globalizastiya İ Sotsiyalniye İzmeneniya V Sovremennoy Rossii"*, (str. 51-55). Moskva: Alfa-M.
- Starikova M. M. (2011). "Konstiuyirovaniye Obraza Pojilogo Çeloveka V Materiyaläh Rossiyskoy Pressi" [Yaşlılık İmajının Rus Basımında İnşası]. *Vestnik VyatGU*, 3, 88-94.
- Şabunova A. A. ve Barsukov V. N. (2015). "Tendentsii Demografiçeskogo Stareniya Naseleniya Rossiyskoy Federatsii İ İh Preodoleniya" [Rusya Federasyonu Nüfusunun Demografik Yaşlanma Eğilimleri Ve Bunun Üstesinden Gelme Yolları]. *Problemi Razvitiya Teorii*, 75, 76-87.
- Tuchman G. (1976). "Telling Stories". *Journal of Communication*, 26, 93-97. doi: 10.1111/j.1460-2466.1976.tb01942.x
- Uvarova M. Y. ve Kedyarova E. A. (2015). "K Probleme İzüçeniya Proyavleniy Gerontologiçeskogo Eydzizma V Sovremennoy Obşestve" [Modern Toplumda Gerontolojik Yaşlı Ayrımcılığının Tezahürlerinin Sorunu Üzerine Bir İnceleme]. *İzvestiya İrkutskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, 14, 67-74.
- Vdovina M. V. (2018). "Jestokoye Obraşeniye Nasiliye V Pojilom Vozraste İ Vozmojnosti İh Preodoleniya" [Yaşlılara Kötü Muamele, Şiddet İçeren Davranışlar Ve Şiddeti Önleme Olanakları]. *Obşestvo: Sotsiyologiya, Psihologiya, Pedagogika*, 1, 9-13.
- Yıldırım Becerikli, S. (2013). "Kuşaklararası İletişim Farklılığı: Bilim Teknoloji ve Yenilik Haberleri Üzerinden Bir Odak Grup Çalışması". *Selçuk İletişim*, 8, 5-18.
- Yurtaykina O. V. (2012). "Yazıkovaya Realizatsiya Obraza Pojilogo Çeloveka V Spetsiyalizirovannoy Presse Dlya Pojilıh Luydey" [Tematik Basında Yaşlı İmajına Yönelik Kullanılan Dil]. *Vestnik VGU*, 2, 116-119.